

POSTANOWIENIE

17 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Krajewski

na posiedzeniu niejawnym 17 maja 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa B.P. i W.P.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustanie nieważności umowy i zapłatę, ewentualnie o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 15 września 2022 r., I ACa 159/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania**
- 2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz B.P. i W.P.
po 2700 zł zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z
odsetkami ustawowymi za opóźnienie za czas po upływie
tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia
zapłaty.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 15 września 2022 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z 9 grudnia 2021 r., w którym Sąd ustalił, że umowa kredytu zawarta między powodami a pozwanym jest nieważna, zasądził od pozwanego solidarnie na rzecz powodów 176 486,26 zł oraz 78 435,66 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałej części.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z 15 września 2022 r., zaskarżając go w całości. Wskazał, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Formułowane przez pozwanego zagadnienia prawne dotyczyły następujących kwestii: możliwości zastępowania wyeliminowanych klauzul abuzywnych przepisami dyspozytywnymi, możliwości żądania ustalenia nieważności/nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu, roli aneksów zawieranych po wejściu w życie tzw. ustawy antyspreadowej, możliwości uznania kredytobiorcy za konsumenta, możliwości dalszego trwania umowy kredytu po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych, uznawania za abuzywne postanowień odsyłających do kursu określonego w tabeli publikowanej przez bank, mimo że publikowanie kursów walut przez banki odbywa się na podstawie ustawy, uznawania postanowień dotyczących odesłania w umowie kredytu do kursu waluty obcej za główne świadczenia stron, a także sposobu formułowania roszczenia na podstawie art. 189 k.p.c. oraz interesu prawnego powodów w rozumieniu tego przepisu.

Jako przepisy wymagające dokonania wykładni skarżący wskazał: art. 358 § 2 k.c., art. 189 w zw. z art. 130^{1a} § 1 k.p.c., art. 189 k.p.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 22¹ k.c., art. 385¹ § 1 k.c., art. 353 § 1 k.c. w zw. z art. 69 § 1 i 2 Prawa bankowego, art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 i 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2, 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 24 ust. 3 ustawy o NBP w zw. z art. 385¹ § 2 k.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodowie wnieśli m.in. o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Skarga kasacyjna stanowi nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, którego celem jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa, usunięcie z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych. Ograniczenie przesłanek do czterech ma zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane te funkcje, a skarga kasacyjna nie stanie się instrumentem wykorzystywanym w każdej sprawie.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. może być wyłącznie problem o charakterze prawnym, a nie faktycznym lub wynikającym ze stwierdzonych przez skarżącego uchybień sądu. Jego rozstrzygnięcie powinno stwarzać realne i poważne trudności, mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, na tle której zostało sformułowane, a także innych potencjalnych lub rzeczywiście toczących się spraw. Skarżący powinien w tym przypadku przedstawić pogłębioną argumentację. Zagadnienie prawne nie może odnosić się do subiektywnej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego (zob. np. postanowienia SN: z 16 maja 2018 r., II CSK 15/18; z 24 kwietnia 2018 r., IV CSK 552/17; z 19 kwietnia 2018 r., I CSK 709/17; z 10 kwietnia 2018 r., I CSK 733/17). Powinno ono zostać sformułowane na tle dokonanych przez sąd ustaleń faktycznych, a jednocześnie być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny, tak aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się wyłącznie do samej subsumpcji stanu faktycznego i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (zob. postanowienia SN z 31 października 2023 r., I CSK 4205/22, i z 16 listopada 2023 r., I CSK 3355/23).

Odnosząc się do formułowanych przez skarżącego zagadnień prawnych, należy podkreślić, że większość z nich znalazła już rozstrzygnięcie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, przez co nie mają waloru istotnych. W kwestii

ewentualnego stosowania przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym w celu zastąpienia wyeliminowanych z umowy postanowień abuzywnych należy wskazać, że zgodnie z punktem 1 uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Zgodnie z art. 87 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym uchwała ta ma moc zasady prawnej i wiąże Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie.

Już wcześniej Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że luki powstającej w umowie po uznaniu klauzul przeliczeniowych za abuzywne w stanie faktycznym sprawy nie da się wypełnić ani przez odwołanie do uzupełniającej wykładni oświadczeń woli, ani przez odwołanie do art. 358 k.c. czy do art. 41 Prawa wekslowego (zob. wyroki SN: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 1200/22; z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1334/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22; z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22; z 14 czerwca 2023 r., II CSKP 254/22; z 29 września 2023 r., III CSK 190/23).

Podnoszona przez skarżącego kwestia interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności umowy kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej podobnie była już wielokrotnie przedmiotem rozstrzygnięć Sądu Najwyższego. Możliwość dochodzenia roszczenia o zwrot zapłaconych rat kredytu nie eliminuje interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego w związku z nieważnością umowy kredytu. Wyrok zasądzający świadczenie restytucyjne na rzecz kredytobiorcy nie rozstrzygałby bowiem – ze skutkiem wynikającym z art. 365 § 1 k.p.c. – czy stosunek kredytu został ważnie nawiązany (zob. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44; z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, oraz postanowienia SN z 28 lipca 2023 r., I CSK 4275/22, i z 29 września 2023 r., I CSK 212/23).

Przechodząc do problemu roli aneksów zawieranych po wejściu w życie tzw. ustawy antyspreadowej, wskazać należy, iż samo wejście w życie wskazanej ustawy, którą dodano ustęp 3 do art. 69 Prawa bankowego nie wpłynęło na ocenę abuzywności postanowień umów kredytu zawartych wcześniej oraz konsekwencji prawnych wynikających z tej oceny (zob. wyroki SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18. OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, i z 287 października 2022 r., II CSKP 894/22). Stworzyło jedynie podstawy do zmiany postanowień umowy co do sposobu waloryzacji na przyszłość niespłaconych jeszcze rat kredytu. Oceny abuzywności postanowienia umownego dokonuje się natomiast według stanu z chwili zawarcia umowy, a nie następnie (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Jeżeli w chwili zawarcia umowy zawierała ona postanowienia niedozwolone skutkujące jej nieważnością, późniejszy aneks nie mógł umowy uzdrowić, chyba że konsument udzieliłby zgody na związanie postanowieniami abuzywnymi, a takiego ustalenia brak w niniejszej sprawie.

Z kolei kwestia możliwości uznania za konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. kredytobiorcy, który zarejestrował pod adresem nieruchomości, na której budowę zaciągnięty został kredyt nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, ponieważ kredyt został zaciągnięty na budowę budynku mieszkalnego jednorodzinnego. Powodowie w chwili zawarcia umowy kredytu byli konsumentami, a późniejsze zarejestrowanie działalności gospodarczej pod adresem nieruchomości tego nie zmienia.

Przechodząc do zagadnienia dotyczącego uznawania za abuzywne postanowień odsyłających do kursu określonego w tabeli publikowanej przez bank, podkreślić należy w orzecznictwie Sądu Najwyższego ustalony jest pogląd, zgodnie z którym postanowienia uprawniające bank do jednostronnego określania kursu waluty wiążącego drugą stronę umowy kredytu, są nietransparentne, ponieważ pozostawiają pole do arbitralnego działania banku, a równocześnie obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem. W konsekwencji, jeżeli zostały one zamieszczone w umowie zawartej z konsumentem, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r.,

II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22, i z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22).

Wnioskowi o abuzywności wskazanych postanowień nie sprzeciwia się uprawnienie banku do ustalania kursów walut i obowiązek ich ogłaszania przewidziany w art. 111 ust. 1 pkt 4 Prawa bankowego. Bankom niewątpliwie przysługuje wskazane uprawnienie, jak również prawo do przeprowadzania transakcji na podstawie ustalonych przez siebie kursów. Niedozwolony charakter zakwestionowanych postanowień polega jednak nie na samym zastosowaniu kursu banku, ale na tym, że kredytobiorcy musieli przystać na zastosowanie kursu, którego wysokości nie mogli poznać przed przystąpieniem do umowy, a który to kurs bank miał ustalić dopiero w przyszłości.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zostało także ostatnie z podnoszonych przez skarżącego zagadnień dotyczące kwalifikacji klauzul kształtujących mechanizm indeksacji jako określających główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Zgodnie z aktualnym orzecznictwem Sądu Najwyższego przyjmuje się, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji w umowie kredytu indeksowanego określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; 30 września 2020 r., I CSK 556/18; 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54).

Za istotne zagadnienie prawne, stanowiące podstawę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, w niniejszej sprawie nie można również uznać kwestii sposobu sformułowania roszczenia o ustalenie, a mianowicie tego, czy można

domagać się ustalenia nieważności umowy. Zagadnienie prawne musi być powiązane z zarzutem kasacyjnym, który miałby szansę zostać uznany za zasadny przez Sąd Najwyższy. W przedmiotowej sprawie zagadnienie to wiąże się z oczywiście bezzasadnym zarzutem naruszenia art. 130^{1a} § 1 k.p.c., którego Sąd drugiej instancji nie stosował, ani którego stosowania przez Sąd Okręgowy nie kontrolował w postępowaniu apelacyjnym.

W niniejszej sprawie nie ma potrzeby odnoszenia się do wykazywanej przez skarżącego potrzeby wykładni przepisów. Do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga się wykazania, że treść i znaczenie przepisu nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni (zob. postanowienie SN z 21 listopada 2023 r., I CSK 4931/22). Przedstawione wyżej rozważania w odpowiedzi na sformułowane przez skarżącego zagadnienia prawne dotyczą tych samych kwestii, które podnosi skarżący, podejmując próbę wykazania, że w sprawie zachodzi przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., i dowodzą, iż wykładnia powoływanych przez skarżącego przepisów nie budzi w orzecznictwie wątpliwości.

Z tych przyczyn należało odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1, 1¹, 3 i 4 k.p.c. w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 oraz § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie. Suma zwrotu została rozdzielona na powodów w częściach równych (zob. uchwałę SN z 16 listopada 2023 r., III CZP 54/23).

(E.M.)

[ms]

